

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
BİLİM ETİĞİ KILAVUZU

ESKİŞEHİR

2018

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
İÇİNDEKİLER	ii
1. GİRİŞ	1
2. ETİK KODLAR	1
3. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE SONUÇLARIYLA İLGİLİ ETİK KURALLAR	2
3.1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler	2
3.2. Diğer Etik İhlal Türleri	3
4. KATILIMCILARLA/DENEKLERLE İLGİLİ ETİK KURALLAR	4
4.1. İnsan Katılımcılarla/Deneklerle İlgili Etik Kurallar	4
4.2. Hayvan Denekleriyle İlgili Etik Kurallar	5
5. YAYIN VE SUNUM SÜRECİYLE İLGİLİ ETİK KURALLAR	5
6. YAZAR ADLARIYLA İLGİLİ ETİK KURALLAR	6
7. MALİ DESTEĞİN KAYNAĞININ GÖSTERİLMESİYLE İLGİLİ ETİK KURALLAR	7
8. TELİF HAKLARI VE SINAİ MÜLKİYETLE İLGİLİ ETİK KURALLAR	7
9. DEĞERLENDİRİCİ VE DANIŞMANLARLA İLGİLİ ETİK KURALLAR	7
9.1. Editörlerle İlgili Etik Kurallar	7
9.2. Yayın Hakemliğiyle İlgili Etik Kurallar	8
9.3. Proje Hakemliği, Proje İzleyiciliği ve Proje Değerlendirme Komisyon/Kurul/Panel Üyeliğiyle İlgili Etik Kurallar	8
9.4. Jüri Üyeleriyle İlgili Etik Kurallar	9
9.5. Akademik Tez Danışmanlarıyla İlgili Etik Kurallar	9
10. ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ BİLİMSEL ETİK KURALLAR	10
11. BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİNE AYKIRI OLARAK DEĞERLENDİRİLEMEYECEK HALLER	10
12. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULLARINA ETİĞE UYGUNLUK İZİN BAŞVURUSU VE DEĞERLENDİRME ŞEKLİ	10
YARARLANILAN KAYNAKLAR	11

1. GİRİŞ

Etik kavramı, çeşitli tanımlarla açıklanabilir. Etik; doğru ve yanlış davranışlara ilişkin kavramlar geliştiren, bu kavramları savunan ve bunların kullanımını öneren felsefe dalı olarak tanımlanabilir [1]. Diğer bir deyişle etik, ahlak felsefesidir. Genel anlamıyla etik, toplumda oluşan çeşitli değerlerden oluşur. Bu değerler, zamansal ve mekansal değişimler gösterse de temel çerçevedeki ilkeler evrenseldir. Toplumunu oluşturan çeşitli kesimler arasında kişiler ve topluluklar olduğu gibi kurum ve kuruluşlar da yer almaktadır. Bu bağlamda köklü ve geniş bir akademik kurum olan Anadolu Üniversitesinin Etik Kodları tanımlanmıştır.

Bilim ve bilimsel araştırmalar kendine özgü değerlere sahiptir. Alandan alana bazı farklılıklar olmasına karşın, bilim; olgusalılık, gözlemsellik, deneysellik, sistemlilik, tekrarlanabilirlik, alenilik (araştırma sonuçlandıktan sonra), gizlilik (araştırma süreci sırasında), objektiflik, görecelik, doğruluk, yalnlık, mantıksallık, işlevsellik, seçicilik, genelleyicilik, özgünlük, gelişmecilik ve sosyallik gibi temel değerler üzerine kuruludur. Bilim etiği, bilimsel etkinliklerin yürütülmesi sırasında bu değerlerden biri veya birkaçı üzerinde ortaya çıkan sorunların ve bunlara getirilen çözüm önerilerinin tartışıldığı alan olarak ifade edilebilir. Bilim etiği; bilimsel çalışmalarda bulunanlara, bu çalışmalar sırasında uymaları gereken ilkeleri göstermektedir. Bununla birlikte bilimsel çalışmaların yürütülmesi, değerlendirilmesi ve yayımlanması aşamalarında; bilgi ve deneyim eksikliği, özensizlik ve ihmal gibi nedenlerle veya kasıtlı olarak bu ilkelere uyulmaması sorunuyla karşılaşmaktadır.

Bilim etiğine ilişkin olarak, evrensel düzeyde kabul gören, ancak çeşitli bilimsel kuruluşlar tarafından özgün yorumlar katılarak ifade edilen bir dizi kural bulunmaktadır. Bu kılavuz, Anadolu Üniversitesinin öğretim elemanlarını ve öğrencilerini; bilim etiği kuralları ve uygulama sırasında karşılaşılabilecek temel etik ihlalleri ile bunlardan korunma konularında bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Kılavuz, yapılacak araştırmalarda gerekli Etik Kurul onayları için nasıl bir yol izleneceği hakkında da yol gösterici niteliktedir.

Kılavuzda, sırasıyla etik kodlar; araştırma süreciyle ve sonuçlarıyla ilgili etik kurallar; yayın ve sunum süreciyle ilgili etik kurallar; katılımcılarla/deneklerle ilgili etik kurallar; yazar adlarıyla ilgili etik kurallar; editörlük, hakemlik, jüri üyeliği, tez danışmanlığı ve tez öğrenciliğiyle ilgili etik kurallar ile mali desteğin kaynağının gösterilmesiyle ilgili etik kurallar yer almaktadır.

2. ETİK KODLAR

Kurum ve kuruluşların uyduğu temel değerler “etik kodlar” olarak tanımlanmaktadır. Etik kodlara gösterilen uyum; toplumun, kurumların/kuruluşların sağlıklı ve adaletli işleyişi ile topluma karşı ödevlerini/yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesi açısından önem arz etmektedir. Toplumla karşı ödevlerinin/yükümlülüklerinin yerine getirilmesiyle ilgili etik dalı, “Deontoloji” olarak bilinmektedir. Kurumlarda, sürdürülebilirlik ve sosyal adalet açısından da etik kodlar önemlidir [2, 3]. Mensupların bunlara uyum sağlaması ve yönetimin bu kodlara uygun olarak yerine getirilmesi, kurumun geleceği açısından önemlidir.

Anadolu Üniversitesinin etik kodları şunlardır:

- Anadolu Üniversitesinin vizyon ve misyonuna bağlı kalmak,

- Üniversitede görevlerin yerine getirilmesinde kamu ve topluma hizmet bilincini taşımak,
- Kamu mallarının ve kaynaklarının kullanımı konusunda duyarlı olmak,
- Bilgi paylaşımı sürecinde şeffaf ve katılımcı olmak,
- Tüm süreçlerde dürüstlük ve tarafsızlığı temel almak,
- Kurum ve toplum yararına verilen her türlü görevi yerine getirecek sorumluluk anlayışına sahip olmak,
- Amaçlara ulaşmak için özdenetim ve dışdenetim değerlendirmelerine açık olmak,
- Verilen görevleri yerine getirmek, disiplinli olmak ve görevine düzenli devam etmek,
- Güvenirlilik, dürüstlük ve hesap verebilirliği temel almak,
- Görev yaptığı kuruma ait olma duygusuna sahip olmaktır.

3. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE SONUÇLARIYLA İLGİLİ ETİK KURALLAR

Araştırma süreci ve sonuçlarıyla ilgili etik kurallar şunlardır:

- a) Bilimsel yaniltma ve bilimsel aşırma, en ağır etik ihlalleridir.
- b) Araştırma ve deneylerde; çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinler, yetkili birimlerden yazılı olarak alınmalıdır.
- c) Araştırmacılar; diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanılmalı; bu bilgilerin gizliliğine uymalı ve korunmasını sağlamalıdır.
- ç) Yapılan bilimsel araştırmalarla ilgili olarak olası zararlı uygulamalar konusunda araştırmacılar ve yetkililer ilgilileri bilgilendirmeli ve uymalıdır.
- d) Araştırma ve deneylerde, mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunulmamalıdır.

3.1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler [4]

Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:

- a) **İntihal:** Başkalarının özgün fikirlerini, yöntemlerini, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen eseri gibi göstermek,
- b) **Sahtecilik:** Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak,
- c) **Çarpıtma:** Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,

- ç) **Tekrar yayım:** Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,
- d) **Dilimleme:** Bir araştırmanın, sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelere ayrı yayınlar olarak sunmak,
- e) **Haksız yazarlık:** Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların adlarını sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek.

3.2. Diğer Etik İhlal Türleri [4]

Diğer etik ihlal türleri şunlardır:

- a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,
- b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,
- c) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarda hasta haklarına saygı göstermemek,
- ç) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,
- d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,
- e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,
- f) Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak,
- g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan veya araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,
- ğ) Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek,
- h) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak,
- ı) Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak,
- i) Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak,
- j) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,
- k) Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak.

4. KATILIMCILARLA/DENEKLERLE İLGİLİ ETİK KURALLAR

Katılımcıların ve/veya deneklerin kullanıldığı araştırmalarda, etik olarak kabul edilebilir amaçların ve bu amaçlara ulaşmak için uygun araçların seçilmesi gerekir. Bununla birlikte, söz konusu katılımcılarla ve deneklerle ilgili araştırmaların yrtldğu kurumun tüm yöneticilerinin de araştırmaların etik kurallara uygun olarak yürütülmesini kolaylaştırma, izleme ve denetleme yükümlülükleri vardır.

İnsanlarla ve hayvanlarla yrtlen araştırmalarda uyulması gereken etik kurallar şunlardır:

4.1. İnsan Katılımcılarla/Deneklerle İlgili Etik Kurallar

İnsan katılımcılarla/deneklerle yrtlen araştırmalar:

- Katılımcıların kendilerinden bilgi sağlayarak (anket, görüşme, gözlem vb.),
- Katılımcılar hakkında başka kaynaklardan bilgi sağlayarak (resmî ve özel her türlü kayıtların incelenmesi),
- Katılımcıları belli uygulamalara maruz bırakarak (eşitli deneysel uygulamalar) gerçekleştirilebilir [5].

Bu tür araştırmalarda dikkat edilmesi gereken etik kurallar-şunlardır [5, 6]:

- a) Araştırmalar, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir. Veri toplama araçlarının (anket, görüşme, lme araçları vb.) içeriği ve uygulanış biçimi; katılımcıları kk düşürücü, ayrıştırıcı (etnik köken, inanç, cinsiyet vb.), rahatsız edici, huzursuz edici, yorucu, işleri aksatıcı vb. olumsuz özellikler taşımamalıdır. Deneysel araştırmalar söz konusu olduğunda ise deneysel süreçte yer alan uygulamaların (tedavi, ğretim vb.), denekleri olumsuz etkileme olasılığı en aza indirilmelidir. İnsan deneklerine/hasta haklarına saygı gösterilmelidir.
- b) Katılımcılara; araştırmanın amacı, beklenen yararları, nasıl yürütüleceği, olası riskleri, gizlilik ilkesi ve kendilerinden neler bekleneceğiyle ilgili bilgi verilmelidir. Ancak bu açıklamalar, katılımcıların araştırmayla ilgili davranışlarını ve veri toplama araçlarına verecekleri yanıtları ynlendirmeyecek özellikte olmalıdır. Katılımcıların 18 yaşından kk olmaları durumunda, araştırmayla ilgili bilgiler katılımcıların kendilerine ve anne-babalarına (velilerine), katılımcıların herhangi bir nedenle (zihinsel özür, hastalık, bunama vb.) ayırt etme gücüne sahip olmamaları durumunda ise katılımcının yasal sorumlusuna (vasisine) verilir.
- c) Araştırmada yer alacak katılımcıların her birinin, 18 yaşından kk katılımcıların velilerinin, ayırt etme gücüne sahip olmayan katılımcıların vasilerinin, araştırmada yer almayı kabul etme veya reddetme hakkı vardır.
- ) Deneysel araştırmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren yetişkin deneklerin kendilerinin, 18 yaşından kk deneklerin velilerinin ve ayırt etme gücüne sahip olmayan deneklerin vasilerinin yazılı onayı alınmalıdır. Araştırmacının veya araştırma ekibi sorumlusunun adı, adresi ve telefon numarası bu yazıda belirtilmelidir. Aynı yazıda, deneklerin neleri kabul ettikleri (videoya çekilmeyi, üç ay süreyle araştırmaya katılmayı vb.) ayrıntılı olarak açıklanmalıdır. Araştırma; okul, işyeri, bakımevi, cezaevi, kişla veya benzeri bir

kurumda gerçekleştirilecekse hem deneklerin (veya velilerinin/vasilerinin) hem de ilgili kurum yöneticilerinin yazılı onayı da alınmalıdır.

- d) Araştırma Gönüllü Katılım Formu imzalanmış olsa bile katılımcılara veya velilerine/vasilerine, dilediklerinde araştırmanın herhangi bir aşamasında çekilme hakkı tanınmalıdır. Araştırmacılar, katılımcıları araştırmaya devam etmeleri konusunda zorlayamaz.
- e) Katılımcıların adlarının ve kimliklerinin ortaya çıkmasına yol açabilecek belirleyici özellikleri (işyeri, cinsiyet vb.) araştırmada gizli tutulmalıdır. Ancak katılımcıların söz konusu özelliklerinin açıklanmasının gerekli olduğu durumlarda, araştırma başlamadan önce katılımcıların veya velilerinin/vasilerinin yazılı onayı alınmalıdır. Kuruluş yöneticilerinden veya çalışanlarından bilgi alınıyorsa araştırma raporunda ilgili kuruluşun adının yazılması (kuruluşun onaylaması koşuluyla), arzu edilen bir durumdur.
- f) Araştırmada değişiklikler olması durumunda, katılımcılar veya velileri/vasileri bu değişikliklerle ilgili olarak bilgilendirilmeli ve değişikliklerle ilgili onayları alınmalıdır. Örneğin, bir görüşme araştırmasında ses kaydı almaktan vazgeçilip görüntü kaydı almaya karar verilmişse bu karar, katılımcılara önceden iletilmeli; ses yerine görüntü alınmasını kabul edip etmeyecekleri sorulmalı, böyle bir değişikliğin nedenleri açıklanmalı ve tekrar yazılı onay alınmalıdır.
- g) Bir deney grubuna yapılan uygulamanın diğer gruplara yapılan uygulamalardan daha etkili çıkması durumunda; araştırma sona erdikten sonra tüm gruplara bu uygulamadan yararlanma şansı tanınmalıdır.
- ğ) İlgili gruba yönelik bir araştırma söz konusu olmadıkça, 18 yaşından küçükler ve ayırt etme gücü olmayan kişiler denek olarak kullanılmamalıdır.
- h) Araştırmacı, araştırma sırasında ve sonrasında topladığı verilerin gizlilik kuralına uyularak korunmasını ve saklanmasını sağlamakla yükümlüdür.

4.2. Hayvan Denekleriyle İlgili Etik Kurallar

Çiftlik ve kümes hayvanları, doğal (vahşi) ortam hayvanlarıyla laboratuvar hayvanlarının bakımı, üretimi, kullanımı ve söz konusu hayvanlar üzerinde yapılan uygulamalar, hayvan denekleriyle ilgili etik kurallar kapsamında değerlendirilmektedir. Tüm hayvan deneyleriyle ilgili çalışmalarda Anadolu Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu (ANADOLUHADYEK) Yönergesi'nde belirtilen ilkelere uyulmalıdır.

5. YAYIN VE SUNUM SÜRECİYLE İLGİLİ ETİK KURALLAR

Bilimsel araştırmanın sonuçlarının yayınlanması ve sunumu süreçlerinde bilim etiğine uyulmalı ve çeşitli ortamlarda aşırma olarak nitelendirilebilecek yayın ve sunumlar yapılmamalıdır. Bu kapsamda;

- a) Başkalarının görüş ve önerilerinden yararlanma; istatistik, grafik veya resim gibi sözel olmayan bilgilerden yararlanma; başkalarının sözlü/yazılı söylemlerinden ve uygulamalarından (sanat ve tasarım) yararlanma biçimlerinin her birinde, bilginin kaynağı açık olarak verilmelidir.

- Bu tür yararlanmalarda yazar; yararlandığı kaynakta yer alan bilgileri, kendi sözcükleri ve anlatım biçimi ile dile getirmelidir. Bu işlemde, yalnızca birkaç sözcüğün yerini değiştirmek veya aynı anlama gelen başka sözcükler kullanmak yeterli değildir.
- Başkalarının sözlü/yazılı söylemlerinin aynen kullanıldığı durumlarda ise **alıntı** yapıldığını belirtip bilginin kaynağını ve alıntı yapılan sayfanın numarasını açık olarak göstermek gerekir. Alıntı yapıldığını göstermek için birkaç satırı geçmeyen (40 sözcüğü geçmeyen) kısa alıntılar; cümle ve/veya paragraf içinde ve tırnak içine alınarak verilmelidir. Uzun alıntılar ise ayrı bir paragraf hâlinde ve farklı bir yazım şekliyle (tireli, tablı veya sık arayla) verilmelidir.
- b)** Başka bir kaynaktaki tabloyu veya şekli bir eserde (yayında-sunumda) aynen kullanabilmek için kullanılan tablonun ya da şeklin altına, kaynağını ve alıntı yapılan sayfanın numarasını açık olarak yazmak gerekir. Kullanım izninin gerektiği durumlarda, mutlaka bu izin alınmalıdır.
- c)** Kaynak göstermenin yanısıra, telif hakkı vb. yasal zorunlulukların gerekli kıldığı durumlarda, telif haklarını elinde tutan kişi veya kuruluştan izin alınması gerekir.
- ç)** Yaygın olarak bilinen genel bilgileri sözlü veya yazılı olarak kullanırken kaynak göstermek gerekmez [7, 8].
- d)** Yanlış kaynak göstermek de etik sorundur. Sadece özeti okumak, tablolara bakmak veya bir başka makalenin kaynaklar listesine bakarak hiç okumadığı ve üzerinde hiç fikir sahibi olmadığı bir makaleyi ya da kitabı kaynak olarak göstermek etik dışı bir davranıştır.

6. YAZAR ADLARIYLA İLGİLİ ETİK KURALLAR

Eserlerde yazar adlarıyla ilgili etik kurallara uyulmalıdır. Yazar adları ve sırası, çalışmaya yapılan katkıya göre belirlenmelidir. Yayımlanan eser üzerindeki sıralama bu katkıyı ifade eder. Ortak yazarlı çalışmalarda, tüm yazarlar çalışmanın tümünden bilimsel ve etik açıdan sorumludur.

- a)** Ortak yazarlı çalışmalarda; yazar adlarının sıralanmasında, her bir yazarın araştırmaya katkı derecesi dikkate alınmalıdır. Her yazarın katkısı aşağı yukarı eşitse yazar adları alfabetik sıraya göre dizilmeli ve bu durum dipnotta belirtilmelidir. Yazarların katkıları eşit değilse yazar adları, en çok katkıda bulunandan en az katkıda bulunana doğru sıralanmalıdır.
- b)** Proje çalışmalarından üretilecek her türlü yayındaki yazar adları ve sıralaması proje yürütücüsü tarafından belirlenir. Projelerde ortak yazarlık gereklerini yerine getirmemesine karşın bir kişinin adının çeşitli nedenlerden dolayı (baskı uygulanması, çıkar beklentisi, hatır ilişkisi vb.) ortak yazar olarak yazılması, etik açıdan kabul edilemez bir durumdur.
- c)** Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya katkısı olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların adlarını sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı hâlde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar

arasına dâhil ettirmek etik ihlalidir. İdari görevleri olan kişilerin isimleri sadece ortak yazarlık gereklerini yerine getirdiklerinde çıkan eserlerde yer alabilir [9].

- ç) Lisansüstü tezlerden üretilen her türlü çalışmada öğrenci ve danışmanın ismi yazar olarak belirtilmelidir.
- d) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez ya da çalışmaların, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanılması etik ihlalidir.
- e) Eserlerde, kurum/kuruluş adreslerinin doğru ve eksiksiz verilmesi gerekir. Kasıtlı olarak yanlış veya eksik adres bildirimini de etik ihlalidir.

7. MALİ DESTEĞİN KAYNAĞININ GÖSTERİLMESİYLE İLGİLİ ETİK KURALLAR

Destek alınarak yürütülen araştırmaların sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlarla bunların katkılarını belirtmemek; etik ihlalidir. Araştırma bir veya birkaç kurumdan/kuruluştan veya kişiden mali destek alınarak yürütülmüşse bu araştırmanın sonuçlarıyla ilgili tüm yayınlarda mali destek vermiş olan kurum/kuruluş ve kişiler eksiksiz olarak belirtilmelidir. Mali destek veren kurumların veya kişilerin adlarının belirtilmesini istememeleri, etik açıdan kabul edilemez.

8. TELİF HAKLARI VE SİNAİ MÜLKİYETLE İLGİLİ ETİK KURALLAR

Araştırmacı; araştırma sürecinde ve araştırma sonuçlarının yayımlanması aşamasında, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ve ilgili diğer yasal düzenlemelere uymakla yükümlüdür.

9. DEĞERLENDİRİCİ VE DANIŞMANLARLA İLGİLİ ETİK KURALLAR

Editör, hakem, raportör, izleyici, jüri üyesi, danışman vb. olarak görev yapan kişilerin; kendilerine yayınlanmak, bir toplantıda sunulmak, değerlendirilmek veya incelenmek üzere gönderilen eserlerde yer alan bilgileri, yayımlanmadan, sunulmadan veya kamuya açık hâle getirilmeden önce eser sahiplerinin yazılı izni olmaksızın başkalarıyla paylaşmaları etik ihlalidir.

9.1. Editörlerle İlgili Etik Kurallar

Yayımlanmak üzere gönderilen bir çalışmanın değerlendirilme sürecinde, editörün uyması gereken bilimsel etik ölçütler şunlardır:

- a) Çalışmayı; önyargısız (ırk, din, milliyet, cinsiyet, düşünce ve eğilim ve kurumsal/kişisel yakınlık gibi etkilerden uzak), tarafsız ve bağımsız olarak değerlendirmelidir.
- b) Değerlendirme sürecini ihmal nedeniyle veya kasten geciktirmemelidir.
- c) Çalışmanın etik kurallara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğini dikkate almalıdır.
- ç) Çalışmayla ilgili olarak; yayın kurulu üyeleri, hakemler ve yazar/yazarlar dışındaki kişilerle bilgi alışverişinde bulunmamalıdır.
- d) Değerlendirme sürecinin hiçbir aşamasında yazarlara yanlış bilgi vermemelidir.

- e) Hakem raporları üzerinde herhangi bir değişiklik yapmamalı, gerçeğe aykırı rapor düzenlememelidir.
- f) Çalışmayı, çalışma yayımlanmadan önce kendi araştırmalarında kullanmamalı; başkalarının kullanmasına fırsat vermemelidir.

9.2. Yayın Hakemliğiyle İlgili Etik Kurallar

Kendisine gönderilen çalışmayı değerlendirme sürecinde hakemin uyması gereken etik ölçütler şunlardır:

- a) Çalışmayı; önyargısız (ırk, din, milliyet, cinsiyet, düşünce ve eğilim ve kurumsal/kişisel yakınlık gibi etkilerden uzak), tarafsız ve bağımsız olarak değerlendirmelidir.
- b) İlgili alanı uyuşmazlığı, kişisel ya da mesleki yakınlık, çıkar çatışması/örtüşmesi ve zaman kısıtlılığı gibi nedenlerle çalışmayı değerlendiremeyeceği veya değerlendirmek istemediği durumlarda; çalışmayı en kısa sürede editöre veya kurul başkanına iade etmelidir.
- c) Çalışmayı kendisine gönderen editör veya kurul başkanı dışındaki kişilerle/yazarlarla çalışmayla ilgili olarak bilgi alışverişinde bulunmamalıdır.
- ç) Çalışmaya ilişkin verilerin gizlilik kuralına uyularak korunmasını ve saklanmasını sağlamakla yükümlüdür.
- d) Çalışmanın etik kurallara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğini dikkate almalıdır.
- e) Çalışmayla ilgili görüş, değerlendirme ve önerilerini raporunda açık ve anlaşılır şekilde ifade etmeli ve gerekli durumlarda literatür verileriyle desteklemelidir.
- f) Çalışmayı, çalışma yayımlanmadan önce kendi araştırmalarında kullanmamalı; başkalarının kullanmasına fırsat vermemelidir.

9.3. Proje Hakemliği, Proje İzleyiciliği ve Proje Değerlendirme Komisyon/Kurul/Panel Üyeliğiyle İlgili Etik Kurallar

Herhangi bir resmî veya özel kurum tarafından desteklenen projeleri değerlendirmek üzere görüşü istenen; hakemlerin, birim yöneticilerinin (alt birim yöneticileri) veya komisyon/kurul/panel üyelerinin projeyi değerlendirirken uymaları gereken bilimsel etik ölçütler şunlardır:

- a) Bu maddede aksine düzenleme bulunmadıkça, yayın hakemliğiyle ilgili etik kurallara uymalıdır.
- b) Projeye ilgili değerlendirmeleri öngörülen süreler içinde tamamlamalıdır.
- c) Projenin gerçekleştirilebilirliğini ve projenin yürütüleceği birimin araştırma altyapısının projede istenen malzeme ile uyumluluğunu nesnel biçimde değerlendirmelidir.
- ç) Sonuç raporunu, gelişme raporlarıyla (ara raporlar) uyumlu bir biçimde değerlendirmeli ve ara rapor dönemlerinde istenmeyen köklü değişiklik önerilerini sonuç raporu döneminde istememelidir.

- d) Proje hakemliği/izleyiciliği sırasında proje ekibiyle çalışmayla ilgili olarak bilgi alışverişinde bulunmamalıdır.
- e) Proje sonuçları yayımlanmadan önce kendi araştırmalarında kullanmamalı; başkalarının kullanmasına fırsat vermemelidir.
- f) Birim ve alt birim yöneticileri, projenin bilimsel içeriğiyle ilgili görüş bildirmemeli, hakemlik rolünü üstlenmemelidir.

9.4. Jüri Üyeleriyle İlgili Etik Kurallar

Jüri üyesinin, bir adayı ve/veya çalışmayı değerlendirirken uyması gereken etik ölçütler şunlardır:

- a) alışmayı; önyargısız (ırk, din, milliyet, cinsiyet, düşünce ve eğilim ve kurumsal/kişisel yakınlık gibi etkilerden uzak), tarafsız ve bağımsız olarak değerlendirmelidir.
- b) Adayı ve/veya diğer jüri üyelerini baskı altına alıcı, olumlu veya olumsuz yönlendirici tutum ve davranıştan kaçınmalıdır.
- c) Adayı/alışmaları, bilimsel etik ölçütlere de uygunluk açısından incelemeli ve değerlendirmelidir.
- ) alışmayı, çalışma yayımlanmadan önce kendi araştırmalarında kullanmamalı; başkalarının kullanmasına fırsat vermemelidir.
- d) Değerlendirme sonucuna ilişkin olarak hazırlanan rapor ve tutanaklarda görüş ve değerlendirmelerini açık ve anlaşılır biçimde ifade etmelidir. Gerekliyse karara katılıp katılmadığını belirterek raporu imzalamalıdır. Karara katılmıyorsa gerekçeli bir ek rapor sunmalıdır.
- e) Hakkında etik inceleme yürütölen bir adayın değerlendirilmesi, etik inceleme sonuçlanıncaya kadar bekletilmelidir.

9.5. Akademik Tez Danışmanlarıyla İlgili Etik Kurallar:

Akademik tez danışmanının; danışmanlığını üstlendiği tez çalışmasının tüm evrelerinde, öğrenci ile ilişkilerinde uyması gereken etik ölçütler şunlardır:

- a) Öğrenciyle ilişkilerinde dürüst, tarafsız davranmalı ve bu davranışlarını öğrenciye yansıtarak ona rehberlik etmelidir.
- b) Öğrencinin çalışmalarının yürütölmesinden, tamamlanmasından ve içeriğinden en az öğrenci kadar sorumlu olmalı ve öğrencinin çalışmasının her aşamasında bu sorumluluğu paylaşmalıdır.
- c) Öğrencinin bilimin evrensel ilkelerine ve dürüstlük anlayışına uygun olarak çalışmasını sağlamalı, adayı bilimsel çalışma etiği açısından denetlemeli, bilim etiğine uymayan davranışlara karşı izin vermemelidir.
- ) Adayın tez çalışmasını ya da çalışmaya ilişkin verileri, çalışma yayınlanmadan önce kendinin diğer araştırmalarında kullanmamalı; başkalarının kullanmasına fırsat vermemelidir.
- d) Değerlendirme, yönetme, yönlendirme vb. süreçlerin hiçbir aşamasını ihmal nedeniyle veya kasıt olarak geciktirmemelidir.

- e) Çalışmada kullanılacak ölçme araçlarının önyargısız (ırk, din, milliyet, cinsiyet, düşünce ve eğilim ve kurumsal/kişisel yakınlık gibi etkilerden uzak), tarafsız ve bağımsız olarak hazırlanmış olmasına dikkat etmelidir.
- f) Öğrencinin tez danışmanlığı görevini haklı bir mazeret ve gerekçe olmaksızın bırakmamalıdır.

10. ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ BİLİMSEL ETİK KURALLAR

Öğrencinin; üstlendiği tez ve proje çalışmalarının tüm evrelerinde, akademik danışmanı ile ilişkilerinde uyması gereken etik ölçütler şunlardır:

- a) Tez/proje çalışmasının etik kurallara uygun olarak yürütülmesinden ve yazılmasından sorumludur.
- b) Danışmanı ile ilişkilerinde dürüst, tarafsız ve ilkeli davranmalıdır.
- c) Kendi sorumluluğunun gereklerini yerine getirmelidir.
- ç) Çalışmaları süresince danışmanı ile düzenli olarak görüşmeli, çalışmanın her evresini danışmanıya paylaşmalı ve danışmanın önerilerini dikkate almalıdır.
- d) Tez/proje çalışmasıyla ilgili bilgileri danışmanın izni olmaksızın başka araştırmalarda kullanmamalı ve yayınlamamalıdır.
- e) Çalışmada kullanılacak ölçme araçlarının önyargısız (ırk, din, milliyet, cinsiyet, düşünce ve eğilim ve kurumsal/kişisel yakınlık gibi etkilerden uzak), tarafsız ve bağımsız olarak hazırlanmış olmasına dikkat etmelidir.

11. BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİNE AYKIRI OLARAK DEĞERLENDİRİLEMEYECEK DURUMLAR

Bir başkasının özgün üslup ve ifadesini aynen kullanmamak şartıyla, anonim bilgilerin, bilim alanlarının temel bilgilerinin, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermelerin çalışmalarda kullanılması etik ihlal olarak değerlendirilemez. **Anonim eser**, yazarı bilinmeyen ve/veya topluma mal olmuş eser anlamındadır. Bu tür kaynaklar anonim bilgi olarak değerlendirilir.

12. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULLARINA ETİĞE UYGUNLUK İZİN BAŞVURUSU VE DEĞERLENDİRME ŞEKLİ

Anadolu Üniversitesi mensupları yapacağı veya üçüncü şahıslar tarafından yapılması planlanan, “İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımayan”, biyolojik materyal (kan, idrar gibi biyolojik sıvılar, doku numuneleri vb.) kullanılmayan ve fiziksel müdahale içermeyen gözlemsel ve betimsel nitelikte (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması-model geliştirme çalışmaları, ses ve görüntü kayıtları vb.) araştırmalar için araştırma etiğine uygunluk izni başvuru süreci şu şekildedir:

- a) Araştırmacı, Anadolu Üniversitesi web sayfasında <https://www.anadolu.edu.tr/arastirma/etik-kurulu/etik-kurulu-formlar> linkinde bulunan *Araştırma Projesi Başvuru Formu (EK-1)* ile *Taahhütname*

(EK-2) doldurularak *Araştırma Gönüllü Katılım Formunu/Formlarını* ve araştırmayla ilgili belgeleri içeren bir Etik Kurul Başvuru Dosyası hazırlar. Dosyayı bağlı olduğu birim, mensup değilse kurumu/kuruluşu aracılığıyla Anadolu Üniversitesi Rektörlüğüne iletir.

- b) Başvuru, Rektörlük tarafında Etik Kurul Sekreteryasına gönderilir.
- c) Sekreterya, Dosyayı ilgili Etik Kurul Başkanlığına gönderir.
- ç) Etik Kurul Başkanı, Dosyanın ön incelemesi için bir raportör atar.
- d) Raportör, dosyayı inceler, *Etik Kurul Başvuru Değerlendirme Formu (EK-3)* nu ve araştırma hakkındaki görüşlerini içeren raporu Etik Kurula sunar.
- e) Etik Kurul, dosyayı etiğe uygunluk açısından değerlendirir ve karara bağlar.
- f) Karar, Etik Kurul Başkanlığı tarafından Rektörlüğe iletilir ve Rektörlük, kararı ilgili kişiye ve/veya birime üst yazıyla bildirir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. <http://www.iep.utm.edu/ethics/> (Erişim Tarihi: 15/02/2017).
2. Brauer, C. (2013). Just Sustainability? Sustainability and Social Justice in Professional Codes of Ethics for Engineers. *Science & Engineering Ethics*, 19 (3), 875-891.
3. Anonim. Why ethics codes? Ethics codes collection. <http://ethics.iit.edu/ecodes/introduction> (Erişim Tarihi: 11/02/2017).
4. Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Genel Kurul Kararı, Sayı: 23, 10/11/ 2016.
5. Wiersma, W. (1995). *Research Methods in Education: An Introduction* (6. baskı). Boston, Massachusetts: Allyn and Bacon.
6. Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Etiği Komitesi (2002). *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
7. <http://sja.ucdavis.edu/academic-integrity.html> (Erişim Tarihi: 15/02/2017).
8. <https://www.jisc.ac.uk/guides/data-protection-and-research-data/anonymous-data> (Erişim Tarihi: 27/02/2017).
9. <http://pubs.acs.org/userimages/ContentEditor/1218054468605/ethics.pdf> (Erişim Tarihi: 15/02/2017).